

LANDINFO

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Temanotat

Irak

Situasjonen i Mosul

23. desember 2022

© Landinfo 2022

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Fredrik Selmers vei 6
Postboks 2098 Vika
0125 Oslo
Tel: 23 30 94 70
E-post: landinfo@landinfo.no
www.landinfo.no

Om Landinfos temanotater

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) innhenter og analyserer informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet har behov for kunnskap om.

Landinfos temanotater er basert på opplysninger fra nøye utvalgte kilder. Opplysningene er behandlet i henhold til [anerkjente kvalitetskriterier for landinformasjon](#) og [Landinfos retningslinjer for kilde- og informasjonsanalyse](#).

Temanotatene bygger på både skriftlig og muntlig kildemateriale. En del av informasjonen som formidles, er innhentet gjennom samtaler med kilder på informasjonsinnhentingstreiser. Landinfo tilstreber bredde i kildetilfanget, og så langt mulig er det innhentet informasjon fra kilder som arbeider uavhengig av hverandre. Alt benyttet kildemateriale er fortløpende referert i temanotatene. Hensyn til enkelte kilders ønske om anonymitet er ivaretatt.

Notatene gir ikke et uttømmende bilde av temaene som undersøkes, men belyser problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker.

Landinfo er en faglig uavhengig enhet, og informasjonen som presenteres, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos temanotater gir heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som omtales.

About Landinfo's reports

The Norwegian Country of Origin Information Centre, Landinfo, ISIL an independent body within the Norwegian Immigration Authorities. Landinfo provides country of origin information (COI) to the Norwegian Directorate of Immigration (Utlendingsdirektoratet – UDI), the Immigration Appeals Board (Utlendingsnemnda – UNE) and the Norwegian Ministry of Justice and Public Security.

Reports produced by Landinfo are based on information from carefully selected sources. The information ISIL collected and analysed in accordance with [common methodology for processing COI](#) and [Landinfo's internal guidelines on source and information analysis](#).

To ensure balanced reports, efforts are made to obtain information from a wide range of sources. Many of our reports draw on findings and interviews conducted on fact-finding missions. All sources used are referenced. Sources hesitant to provide information to be cited in a public report have retained anonymity.

The reports do not provide exhaustive overviews of topics or themes, but cover aspects relevant for the processing of asylum and residency cases.

Country of Origin Information presented in Landinfo's reports does not contain policy recommendations nor does it reflect official Norwegian views.

Summary

The war against ISIL has changed the power balance in Mosul. From being dominated by local Sunni political actors, Mosul post-ISIL has become an arena where new local and national actors have gained strong influence. These actors originate from national political Shia parties and associated military units included in the Popular Mobilization Forces. Some PMFs are known to use violence against civilians.

ISIL is currently severely weakened and conducts few attacks in Mosul. The group is present in rural areas of Mosul district but continues to weaken through Iraqi forces' military operations against the group.

Five years after liberation, the eastern part of Mosul has been largely restored, while the western part is still characterized by major damage. Reconstruction is underway with assistance from the UN, but the work started late, and many claim it is too slow.

Sammendrag

Krigen mot ISIL har i betydelig grad endret maktbalansen i Mosul. Fra å ha vært dominert av lokale sunnimuslimske politiske aktører, har Mosul etter ISIL blitt en arena der nye lokale og nasjonale aktører har fått sterk innflytelse. Disse aktørene utgår fra nasjonale politiske sjia-partier og tilhørende militære enheter som inngår i Popular Mobilization Forces (PMF). Deler av PMF er kjent for voldsbruk mot sivile.

ISIL er i dag sterkt svekket og gjennomfører i liten grad angrep i Mosul. Gruppen er til stede i rurale områder av Mosul distrikt, men svekkes stadig gjennom irakiske styrkers militære operasjoner mot gruppen.

Da Mosul ble frigjort etter tre år med ISILs styre, lå store deler av byen i ruiner. Opprydningen etter den flere måneder lange krigen mot ISIL, tok lang tid blant annet fordi man måtte rydde miner som gruppen hadde lagt igjen i bygningsmassene.

Fem år etter frigjøringen er den østlige delen av Mosul i stor grad restaurert, mens den vestlige delen fortsatt preges av store skader. Gjenoppbyggingen pågår blant annet med bistand fra FN, men arbeidet kom sent i gang, og mange hevder det går for sakte.

Innhold

1 Innledning.....	6
1.1 Kildegrunnlag	7
2 Maktforhold i Mosul.....	8
2.1 Politisk og økonomisk makt	8
2.2 Militær makt	10
2.2.1 PMFs nærvær skaper frykt og misnøye i lokalbefolkningen.....	11
3 Voldsaktører.....	12
3.1 ISIL	12
3.2 PMF	14
4 Voldsnivået	14
5 Utsatte grupper	18
6 Status for gjenoppbyggingen av Mosul.....	18
6.1 Lovfestet rett til kompensasjon, men mangelfull oppfølging.....	20
7 Humanitære forhold	21
7.1 Helsesektoren.....	21
7.2 Skolesektoren.....	23
8 Referanser	25

1 Innledning

Mosul er hovedstaden i provinsen Ninewa. Byen, som er Iraks nest største, ble inntatt og okkupert av Den islamske staten i Irak og Levanten (ISIL) i juni 2014. Jihadistorganisasjonen styrte byen helt til irakiske styrker, med bistand fra den internasjonale koalisjonen, klarte å gjenerobre byen i 2017. Elven Tigris deler byen i en østlig (venstre elvebredd) og vestlig (høyre elvebredd) del. Den østlige delen ble frigjort i løpet av januar 2017, mens kampene i Vest-Mosul, som blant annet omfatter den tett bebyggede gamlebyen, var langt hardere, mer ødeleggende og langvarig.¹ Irakiske myndigheter erklærte seier over ISIL i Mosul 10. juli, men kampene i gamlebyen vedvarte enda et par uker. Operasjonen omtales som den mest omfattende urbane krigføringen siden andre verdenskrig (BBC 2017a, b).

Historisk sett har Mosul hatt en sammensatt befolkning, bestående av arabere, hvorav flesteparten har vært sunnimuslimer; kurdere, også hovedsakelig sunnimuslimer; sunni- og sjiamuslimske turkmenere; sjiamuslimske shabaker; kristne assyrere, armenere og khaldeere samt jesidier. Før juni 2014 antar man at byen hadde i underkant av 1,4 millioner innbyggere. Det finnes ingen sikker statistikk på den etno-religiøse sammensetningen, men man antar at en stor majoritet av befolkningen (minst 80 %) var arabere (UN-Habitat 2016, s. 21).

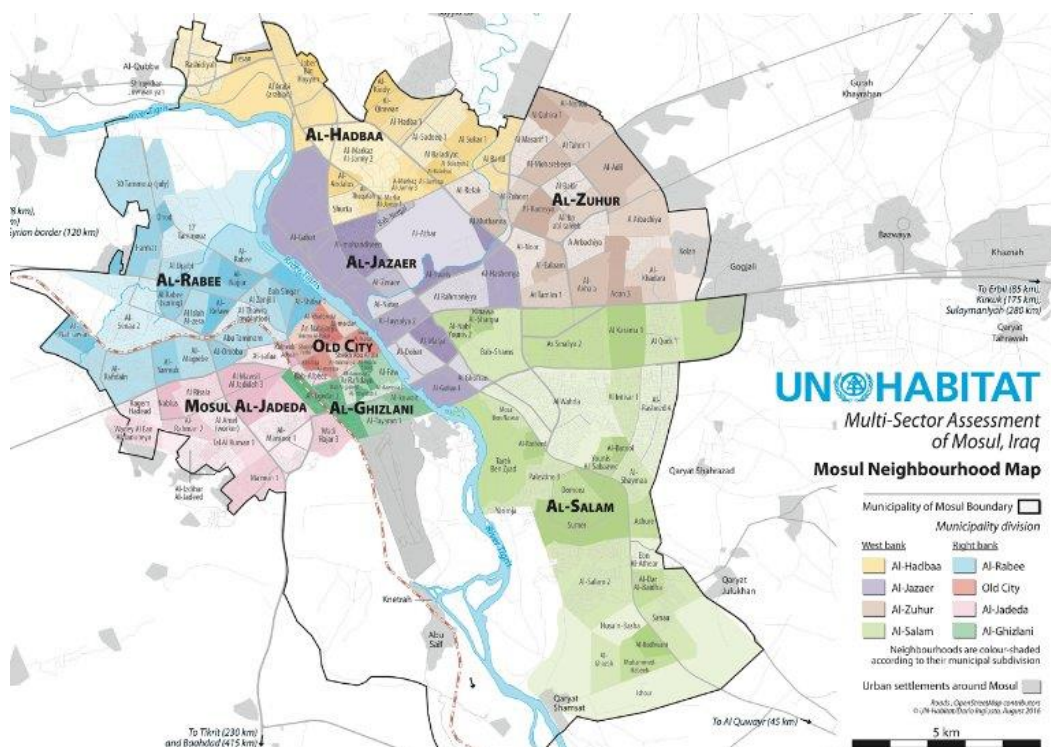
Selv om byen bar preg av en heterogen sammensetning med ulike etniske og religiøse grupper, hadde flere av nabolagene en konsentrasjon av enkelte grupper. Den kristne befolkningen bodde i hovedsak vest for Tigris, i byens eldre distrikt der de historiske kirkene i hovedsak befinner seg. Majoriteten av shabaker og kurdere bodde i øst, på den venstre elvebredden. Shabakene var konsentrert i nabolag som Kokjla (Gokjali/Gogjali), Al-Sadada og Baoizh, men også i Al-Wihda og al-Nabi Younes (Prophet Jonah), mens kurderne i hovedsak bodde i Jaza'ir og Al-Nour (UN-Habitat 2016, s. 21).

Over en million mennesker (mer enn 180 000 familier) flyktet fra Mosul distrikt under ISILs styre, og per 10. august 2017, en måned etter gjenerobringen, hadde rundt 244 000 returnert (IOM 2017). Per 30. september 2022 hadde OM registrert i overkant av en million returnerte til Mosul distrikt (IOM 2022) .

Hovedtema i dette notatet er de nye maktforholdene etter gjenerobringen og den aktuelle sikkerhetssituasjonen i Mosul. Selv om notatet særlig omhandler forholdene i byen Mosul, belyser vi også situasjonen i de omkringliggende områdene da dette påvirker innbyggerne ved inn- og utreise til og fra byen. Dernest redegjør vi kort for status for gjenoppbyggingen av byen og for humanitære forhold.

¹ For en detaljert gjennomgang av hendelsesforløpet under siste fase av krigen, fra februar til slutten av juli 2017, se [Timeline of the Battle of Mosul \(2016–2017\) Phase Three](#) (Fandom u.å.).

Kart over Mosul by

Kilde (UN-Habitat 2016).

For et mer detaljert kart over bydelene i Mosul se [Iraq - Ninewa Governorate - Mosul City Reference Map as of October 2017](#) (REACH Initiative 2017), og for et over Mosul distrikt se [Iraq: Al Mosul District Reference Map 2020](#) (iMMAP & UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs 2020).

1.1 Kildegrunnlag

Notatet bygger i hovedsak på åpne nettbaserte kilder, men også samtaler med relevante aktører Landinfo møtte i Irak og Oslo i mars, april og november 2022.

I gjennomgangen av sikkerhetssituasjonen benyttes blant annet tre kilder som alle systematisk samler og videreformidler informasjon om sikkerhetshendelser og voldsnivået i Irak: Joel Wing, ACLED og Iraq Body Count. De innhenter informasjon hovedsakelig fra nyhetsmedier og lokale organisasjoner. Det er usikkerhet knyttet til datagrunnlaget både fordi det kan være hendelser som ikke blir rapportert og fordi definisjonen av hva som er en sikkerhetshendelse, kan variere fra en kilde til en annen. Landinfo tar ikke sikte på å oppgi eksakte tall på antall sikkerhetshendelser, men vil ut fra det eksisterende materialet si noe om utviklingen og nivået på dagens situasjon.

Den ene kilden er Joel Wing, som siden 2009 har beskrevet politiske og sikkerhetsmessige forhold i Irak på sin blogg [Musings on Iraq](#). Bloggen rapporterer månedlig antall angrep, drepte og sårede per provins, og det fremkommer hvilke aktører som står bak angrepene. Bloggen rapporterer imidlertid kun angrep gjennomført av den ISIL og Popular Mobilization Forces (PMF/ Folkemobiliseringsstyrkene)². Voldelige konflikter som resulterer i drap mellom sivile, er ikke inkludert.

Den andre kilden er den amerikansk-registrerte organisasjonen [Armed Conflict Location and Event Data Project](#) (ACLED), som samler informasjon om politisk vold og protester i Irak fra blant annet media og lokale organisasjoner. ACLED lagrer informasjonen i en database, som gir informasjon om involverte, type hendelse og antall drepte.³

Den tredje kilden er [Iraq Body Count](#) (IBC), som rapporterer om konfliktrelaterte hendelser der sivile blir drept. IBC bygger på rapporterte hendelser i medier i tillegg til innhentede data fra lokale sykehus, likhus, NGO-er og offisielle helse-data. Databasen har ikke søkbar statistikk per provins for perioden etter februar 2017, så Landinfo har ikke tilgang til oppdaterte tall på antall sivile drepte i Ninewa etter dette. IBC publiserer imidlertid nylige hendelser, som daterer seg 18 uker bakover i tid, og Landinfo har hentet ut data fra mars til desember 2022.

Blant kildene Landinfo møtte i Irak, var internasjonale og lokale organisasjoner, diplomater, lokale forskningsmiljø og en nyhetsredaksjon. Landinfo har også hatt en samtale i Oslo med en frittstående konsulent som jobber i Mosul. Vedkommende har selv intervjuet kilder i Mosul til en av rapportene som er med i kildegrunnlaget for dette notatet. Etter avtale, og av hensyn til personens sikkerhet, har vi valgt å anonymisere kilden.

2 Maktforhold i Mosul

Krigen mot ISIL har i betydelig grad endret maktbalansen i Mosul. Fra å ha vært dominert av lokale sunnimuslimske politiske aktører, har Mosul etter ISIL blitt en arena der nye lokale og nasjonale aktører har fått sterk innflytelse. Disse aktørene utgår fra nasjonale politiske sjia-partier og tilhørende militære enheter i PMF.

2.1 Politisk og økonomisk makt

PMF har ikke formelt sikkerhetsansvar i byen, men utgjør en viktig maktfaktor blant annet gjennom kooptering av lokale myndighetspersoner. Denne strategien

² For mer detaljert informasjon om PMF, se (Landinfo 2016, s. 13-14).

³ For en gjennomgang av ACLEDs kodesystem, se [Armed Conflict Location & Event Data Project \(ACLED\)](#) (ACLED 2021).

har gjort det mulig for PMF å etablere kontorer i provinshovedstaden, for på den måten å sikre seg både økonomisk og politisk innflytelse. Mens irakiske sikkerhetsstyrker (ISF), inkludert politiet, har formell kontroll over sikkerhetsapparatet i Mosul, er det altså PMF som, gjennom uformelle kontakter og voldsmakten de besitter, dominerer økonomien, eiendomsmarkedet og politikken (Gotts 2019; Shamdeen 2020; Skelton & Saleem 2021, s. 8, 27).

Et sunnimuslimsk medlem av Ninewas provinsråd beskrev situasjonen som følger i en studie gjennomført av det irakiske forskningssenteret Institute of Regional and International Studies (IRIS) (Saleem & Skelton 2020, s. 9):

The PMF dominates the government administration and offices in Nineveh. The heads and managers of government offices and directorates are supported by the PMF, and no one can hold them accountable. As a provincial council member, I cannot request managers and directors in the local administration for questioning. If I do so, the PMF would intervene on their behalf and if I insist on questioning managers and directors in the local government then I would be threatened by the PMF.

IRIS' studie baserer seg på samtaler med en rekke aktører fra sivilsamfunnet i fem provinser, deriblant Ninewa, fra mai 2020 til mai 2021. Fokus er hvordan de oppfatter PMFs nærvær og hvordan de interagerer med dem. Funn fra Mosul viser at lokalbefolkningens forhold til PMF preges av motvilje og unngåelse snarere enn kooperering og sosial integrasjon (Skelton & Saleem 2021). Folk er bekymret for PMFs påvirkning på den lokale økonomien og over måten de driver utpressing av potensielle og reelle investorer på. Det er en utbredt oppfatning at PMF bruker makt til å monopolisere den lokale økonomien (Skelton & Saleem 2021, s. 5, 29).

Redaksjonen i nettavisen Kirkuk Now, som dekker forhold i de omstridte områdene, hevdet i møte med Landinfo (2022) at PMF er sterkt involvert i økonomien, og at PMF inngår allianser med korrupte politikere for å oppnå økonomisk profitt og politisk innflytelse. Metodene er for eksempel påvirkning i ansettelsesprosesser for å sikre egne medlemmer jobb og innflytelse, påvirkning av lokale myndigheter i anbudskonkurranser i næringslivet, og å indirekte avgiftsbelegge investeringer og lokalt næringsliv. De har ikke mulighet til å ilegge skatter og avgifter på formelt vis, men det gjøres indirekte og gjennom press.

I tiden etter 2017 har kontoret for fond og forvaltning av sjiamuslimske religiøse saker (arabisk: *waqf*, vanligvis oversatt til *endowment* på engelsk) tatt over en lang rekke eiendommer som tidligere hadde vært forvaltet av det tilsvarende sunnimuslimske kontoret og som i hovedsak var eid av lokale sunnimuslimske familier. Før 2003 var disse fondene og administrasjonen av religiøse helligdommer samlet i et felles Departement for fond og religiøse saker, men etter regimeskiftet ble dette departementet lagt ned (Shamdeen 2020). I stedet ble

ansvaret for forvaltningen og styringen av helligdommer fordelt på tre kontorer (U.S. Department of state 2022, s. 6; Wikipedia 2021):

- kontoret for fond og forvaltning av sunnimuslimske religiøse affærer
- kontoret for fond og forvaltning av sjiamuslimske religiøse affærer
- kontoret for fond og forvaltning av ikke-muslimske religiøse affærer.

Siden de aller fleste islamske steder og helligdommer i Mosul er sunnimuslimske, ble de i 2003 i hovedsak underlagt det sunnimuslimske religiøse kontoret. Makt-overdragelsen av eiendommer til sjiafondet, som i praksis skjer med støtte fra PMF, har store økonomiske konsekvenser og beriker sjiafraksjoners interesser på bekostning av den lokale befolkningen (Shamdeen 2020).

2.2 Militær makt

Vel vitende om at PMF ble sammenlignet med ‘Malikis hær’, en betegnelse på et sekterisk sjia-dominert ISF under Malikis styre, erkjente PMF at innbyggerne i Mosul ikke ville ønske militsene velkommen i byen etter frigjøringen i 2017. I stedet ble det fulle ansvaret for sikkerheten i byen overlatt til lokalt politi og de irakiske sikkerhetsstyrkene. Utenfor Mosul by, og i andre distrikter av Ninewa provins, spiller imidlertid PMF en mer formell rolle i sikkerhetsarbeidet.⁴ Ulike brigader innenfor PMF bemanner kontrollposter langs veiene i ulike distrikter. Det betyr at befolkningen i Mosul må passere sjekkpunkt bemannet av PMF når de ferdes utenfor byen (Skelton & Saleem 2021, s. 27).

Brigade 30 i PMF, ofte omtalt som ‘shabak-brigadene’ og nært tilknyttet Badr-organisasjonen, er en av flere aktører som kontrollerer veitrafikken mellom Mosul og Erbil (Knights, Smith & Malik 2021, s. 3; Puttick 2022, s. 13, 19). Kontroll over sjekkpunkt er en viktig inntektskilde, og Brigade 30 krever ulovlig innavgifter på varer som fraktes ut og inn (Gotts 2019; Mansour 2021, s. 17; Puttick 2022, s. 13). Brigade 30 anklages også for vold og overgrep mot sivile, inkludert voldtekt, og for å stå bak forsvinninger og urettmessige arrestasjoner ved sine sjekkpunkt, samt for å kreve penger for løslatelse (Malik & Knights 2022; Puttick 2022, s. 13, 19; U.S. Department of the treasury 2019).

Andre inn- og utfartsveier rundt Mosul kontrolleres blant annet av Brigade 50, også kalt Babylon-brigadene (Assyrian Policy Institute 2020, s. 36), og av den sunni-dominerte paramilitære gruppen, Hashd al-Watani, ledet av Mosuls tidligere guvernør Athil al-Nujaifi. Sistnevnte milits skal være trent av tyrkiske styrker i Bashiqa, et underdistrikt nordøst i Mosul distrikt (Plebani 2017, s. 30-31).

Babylon-brigadene er en PMF-enhet tilknyttet Badr-organisasjonen, med kontroll i Tel Keppe, vest for Mosul. Babylon-brigadene er ledet av en khaldeisk kristen,

⁴ For en oversikt over sikkerhetsaktørene i Ninewa provins, se [The Politics of Security in Ninewa](#), side 13 (Ahn, Campbell & Knoetgen 2018).

Rayan al-Kildani fra Alqosh, men de fleste medlemmene tilhører shabak-minoriteten. I tillegg er en mindre andel sjiamuslimske arabere fra Sør-Irak (Puttick 2022, s. 14). I 2019 ble både al-Kildani og daværende leder for shabak-brigadene, Waad al-Qaddo, satt på den amerikanske sanksjonslisten på grunn av alvorlige menneskerettighetsbrudd og korrupsjon (Puttick 2022, s. 13; U.S. Department of the treasury 2019).

Ninewa Plains Unit (NPU) er en milits delvis inkorporert i PMF,⁵ hvorav de fleste medlemmene er assyriske kristne. NPU, som er støttet av det politiske partiet Den assyriske demokratiske union, har til oppgave å sikre de kristne områdene på Ninewasletta. Deres kjerneområde er i Qaraqosh i Hamdaniya distrikt, ca. 30 km sørøst for Mosul (Puttick 2022, s. 14). Landinfo kjenner ikke til at NPU er fysisk til stede i Mosul, men militsen bemanner sjekkpunkt i Hamdaniya distrikt (Assyrian Policy Institute 2020, s. 35).

ISF og kurdiske peshmergastyrker har egne sjekkpunkt langs de store veiene mellom Mosul og Kurdistanregionen i Irak (KRI), ifølge Landinfos kilde bosatt i Mosul (møte november 2022). På strekningen Mosul–Erbil må en passere tre sjekkpunkt, hvorav det første er bemannet av PMF, det andre av ISF og det tredje av kurdisk peshmerga.⁶

2.2.1 PMFs nærvær skaper frykt og misnøye i lokalbefolkningen

Sunnimuslimske arabere i Mosul rapporteres å i stor grad føle seg maktesløse i møtet med enkelte PMF-enheter på sjekkpunktene, og mange frykter å bli stemplet som ISIL-tilhengere (Skelton & Saleem 2021, s. 8). Militsmedlemmene kan for eget forgodtbefinnende nekte personer å reise videre. Ifølge Landinfos kilde fra Mosul (møte november 2022), har militsene tilgang til oppdaterte lister over ettersøkte personer på sjekkpunkter. Ifølge samme kilde forekommer det fortsatt forsvinninger og arrestasjoner ved sjekkpunktene.

Dette fremkommer også i Bertelsmann Stiftungs Transformation Index (BTIs) siste landrapport om Irak. Der hevdes det at både Shabak-brigadene og Babylon-brigadene på vilkårlig vis trakasserer, intimiderer og arresterer sivile sunni-muslimer i Mosul (Bertelsmann Stiftung 2022, s. 8). En rapport fra Brookings hevder det samme, basert på intervjuer organisasjonen gjorde i Mosul i november 2021. Her fremgår det også at PMF forhindrer lokale organisasjoners arbeid med

⁵ NPU opererer uavhengig av PMFs ledelse. Militsen følger derimot den interne kommandoen til et offisersråd som rapporterer til National Security Service (Assyrian Policy Institute 2020, s. 34).

⁶ For et kart over hovedveiene ut av Mosul, se [The Politics of Security in Ninewa](#), side 6 (Ahn, Campbell & Knoetgen 2018). For en oversikt over hvor de ulike sikkerhetsaktørene på Ninewasletta opererer, se [Contested Control: The Future of Security in Iraq's Nineveh Plain](#), side 31 (Assyrian Policy Institute 2020).

å demobilisere militsmedlemmer som ønsker det, inkludert gjennom bruk av vold (Alaaldin & Felbab-Brown 2022).

Mina al-Oraibi (2022) skriver i en artikkel i *Foreign Policy* at selv om Mosul ikke lenger utsettes for hyppige bombeangrep og andre voldsaksjoner, er byen fortsatt preget av frykt for PMF grunnet deres truende adferd. Hun hevder dette forsterkes av at de statlige sikkerhetsstyrkenes stilling er svekket på bekostning av PMF.

Ifølge Landinfos kilde i Mosul (møte november 2022) er gatene rundt PMFs kontorer i byen sperret av med sjekkpunkt som de fleste forsøker å unngå. Samme kilde fortalte at militsmedlemmer tidvis patruljerer bevæpnet og i uniform i sentrum, og at de jevnlig inspiserer butikker og byggeplasser.

PMFs nærvær er ikke bare truende for den sunnimuslimske arabiske lokalbefolkningen. Kurdere kan også bli utsatt for urettmessig behandling ved militsbemannede sjekkpunkt. Et eksempel som fikk medieomtale, inntraff høsten 2019 da viseguvernøren i Mosul og en parlamentariker, begge kurdiske, ble beskyttet og nektet passering utenfor Mosul. Dette var angivelig ikke etter ordre fra sentralt hold, men en beslutning tatt på stedet (Shilani 2019).

3 Voldsaktører

Det er ofte ikke kjent hvem som står bak ulike typer sikkerhetshendelser i Mosul. Den største voldsaktøren i Irak er likevel fortsatt ISIL. Lokalt politi, irakiske sikkerhetsstyrker og PMF deltar sammen i kampen for å bekjempe terrorgruppen, med bistand fra den internasjonale koalisjonen Operation Inherent Resolve.

Det er lite sannsynlig at ISIL står bak alle drap og voldsaksjoner i Mosul. Ifølge enkelte av Landinfos kilder (UNAMI og IRIS, møter 2022), blir de fleste voldsaksjoner tilskrevet ISIL, selv om voldsutøverne ikke nødvendigvis er en del av ISIL-nettverket. Som det fremgår nedenfor, er også PMF involvert i ulike former for voldsutøvelse i Ninewa. Vi vil derfor konsentrere redegjørelsen om aktiviteten til ISIL og PMF.

3.1 ISIL

Selv om ISIL ble erklært bekjempet av daværende statsminister Haydar al-Abadi i oktober 2017, har terrorgruppen fortsatt et visst fotfeste i enkelte rurale fjell- og ørkenområder i landet (INA 2022b; UN Secretary-General 2022, s. 7). ISIL har imidlertid liten påvirkning på sikkerhetssituasjonen i urbane strøk, selv om de lykkes med å gjennomføre enkeltstående angrep, inkludert i byer, fra tid til annen.

Ifølge Det amerikanske forsvarsdepartementets kvartalsrapport for perioden 1. juli–30. september 2022, har antall ISIL-angrep i Irak blitt redusert jevnlig siden 2020. De fleste angrepene skjer i områder der irakiske styrker har dårlig kontroll, hovedsakelig i provinsene Anbar, Diyala, Kirkuk, og Salah al-Din (Lead Inspector General for OIR 2022, s. 11-12).

I FNs Generalsekretærs rapport om hvilken trussel ISIL utgjør for internasjonal fred og sikkerhet, datert juni 2022, nevnes ikke lenger Ninewa som en av provinsene med særlig ISIL-aktivitet (UN Secretary-General 2022, s. 7).

Det nederlandske institutt for internasjonale studier, Clingendael, nevner imidlertid Ninewa som den fjerde mest utsatte provinsen for ISIL-angrep (Ezzeddine & Colombo 2022, s. 3). Det begrunnes med at Ninewa er viktig for ISIL for transport av våpen og egne medlemmer mellom Irak og Syria. Instituttet viser til at de fleste ISIL-angrepene mellom oktober 2021 og februar 2022 fant sted langs akse Sinjar-Ninewa-Kirkuk-Salahaddin-Diyala-Baghdad (s. 3).

For landet sett under ett stod ISIL, ifølge bloggeren Joel Wing, bak 156 av 591 sikkerhetshendelser i Irak i de første elleve månedene av 2022 (Wing 2022k). I løpet av samme periode i 2021 sto ISIL bak 200 av 985. Det har altså vært en nedgang i antall hendelser, men prosentvis stod ISIL bak en noe større andel av hendelsene enn året før, 26 mot 20 prosent. For hele 2021 sto ISIL bak 223 av 1063 rapporterte sikkerhetshendelser, hvilket utgjorde 21 prosent (Wing 2022c).

Tabell 1 Antall og andel angrep ved ISIL og andre aktører i Irak, 2021–2022

Aktør	jan-nov 2021	%	Hele 2021	%	jan-nov 2022	%
ISIL	200	20	223	21	156	26
Andre	785	80	840	79	435	74
Totalt	985	100	1063	100	591	100

Kilde: (Wing 2022c, k)

Nedgangen i antall ISIL-angrep kan ha sammenheng med at ISILs leder Abu Ibrahim al-Qurayshi ble drept i februar 2022 (Clingendael 2022, s. 2). Den neste lederen ble rapportert drept i slutten av november 2022 (Mroue 2022). Tap av enda en leder kan ha bidratt til å svekke ISIL ytterligere.

I Mosul by har ISIL i dag begrenset aktivitet (Wing 2022l). Det er derimot flere tegn på at gruppen har tilhold andre steder i distriktet og provinsen for øvrig. Irakiske sikkerhetsstyrker har i løpet av den siste tiden gjennomført flere operasjoner i Ninewa der de har drept ISIL-medlemmer og avdekket våpenlagre, blant annet i nærheten av Badush, vest for Mosul (INA 2022a).

3.2 PMF

PMF er både et sikkerhetselement i Ninewa provins, gjennom sitt bidrag i å bekjempe gjenværende ISIL-celler, og en aktør som selv står bak vold og overgrep mot sivile, som nevnt i kapittel 2.

Det er særlig Brigade 30/Shabak-brigadene som trekkes frem i denne sammenheng, men også brigade 50/Babylon-brigadene. Som det fremgår av Bertelsmann Stiftung (2022, s. 8), fortsetter PMF sin voldelige praksis i sunnidominerte områder som Mosul: «“PMF Babylon” and “Shabak Hashd” indiscriminately harass, intimidate, and arrest Sunni civilians» .

En rapport fra Brookings hevder tilsvarende at PMF utøver stor grad av makt i sivilsamfunnet og legger til at pro-iranske PMF i Mosul og andre deler av Ninewa, spesielt etter valget i oktober 2021, økte presset mot lokalbefolkningen. Dette skjedde blant annet gjennom bruk av hardhendte metoder i det som ble omtalt som systematisk utpressing og politisk undertrykkelse (Alaaldin & Felbab-Brown 2022).

Det er vanskelig å kvantifisere overgrepene som begås av PMF mot sivile, og de nevnte rapportene viser heller ikke til konkrete eksempler. Det later til at PMF hovedsakelig utgjør en trussel for personer som står i veien for dem og deres interesser. Overgrep som skjer på PMFs sjekkpunkt, er imidlertid mer direkte omtalt, se kapittel 2.2.

4 Voldsnivået

Voldsnivået i Mosul, og Ninewa provins som helhet, ble betydelig redusert etter at krigen mot ISIL ble erklært avsluttet i 2017. Mens det i 2018 i gjennomsnitt var 20 sikkerhetshendelser per måned i Ninewa, var det i løpet av de elleve første månedene i 2022 6,8, ifølge Joel Wing (2022k).⁷ Til sammen utgjør dette 75 sikkerhetshendelser, 49 er tilskrevet ISIL og 26 PMF. 23 personer ble registrert drept og 57 såret. Fra august til og med november var voldsnivået lavt med fem eller færre registrerte hendelser per måned (Wing 2022a, b, c, d, e, g, h, i, j, k, l).

Tabell 2 Sikkerhetshendelser ved ISIL og PMF per måned i Ninewa, 2022

Aktør	Jan	Feb	Mars	Apr	Mai	Jun	Jul	Aug	Sept	Okt	Nov	Totalt
ISIL	4	7	10	7	8	6	7	2	5	3	2	49
PMF	3	1	1	4	3	6	4	3	0	1	0	26
Totalt	7	8	11	11	11	12	11	5	5	4	2	75

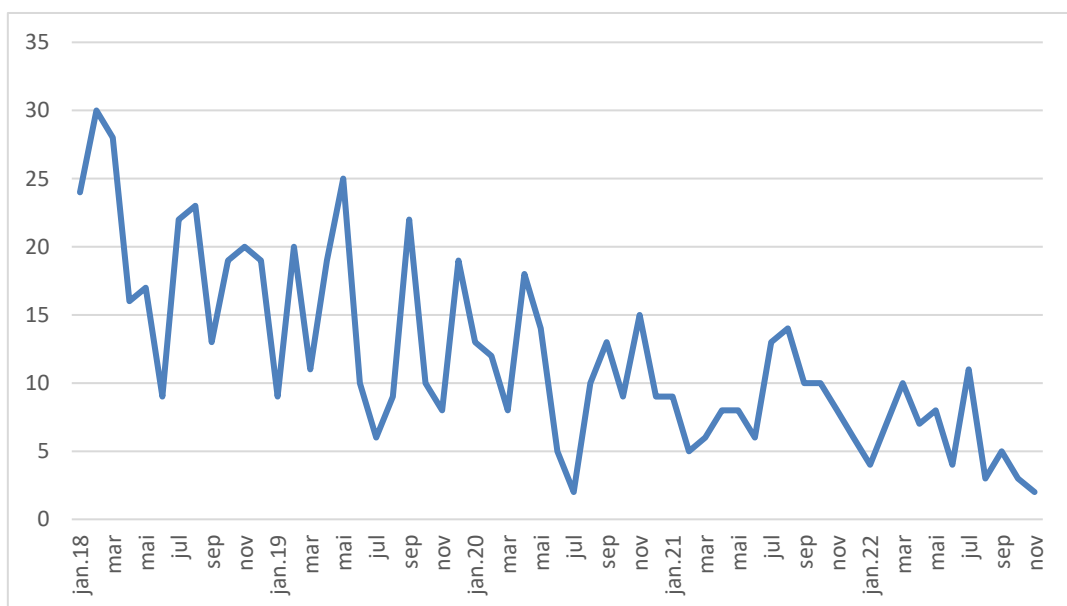
Kilde: (Wing 2022a, b, c, d, e, g, h, i, j, k, l).

⁷ Han oppgir 5,8 i gjennomsnitt, men gjennomsnittet av 75 hendelser på 11 måneder, er 6,8.

Wing rapporterer kun sikkerhetshendelser som involverer ISIL og PMF, hvilket gjør at tallmaterialet ikke kan sammenlignes med data fra ACLED og IBC, som også rapporterer andre kriminelle voldshandlinger begått av sivile. Ifølge Wing er imidlertid ISILs aktivitet i Irak nå på et så lavt nivå at gruppen i liten grad påvirker sikkerhetssituasjonen i landet. Gruppen er, hevder han, isolert til rurale områder med lav befolkning der myndighetene i liten grad er til stede. I disse områdene kan ISIL antakelig bli værende i mange tiår fremover, men for tiden anser Wing gruppen som irrelevant (Wing 2022f). Representanten for UNAMI i Erbil uttrykte også i møte med Landinfo at ISIL-trusselen er overvurdert (møte april 2022).

Institute of Regional & International Studies (IRIS) (møte 31. mars 2022) hevder på samme måte at ISIL ikke lenger utgjør noen betydelig trussel i områder som er under føderal kontroll og at gruppen ikke lenger er i stand til å gjennomføre komplekse angrep. Derimot mener de at gruppen fortsatt er i stand til å utføre angrep mot enkeltpersoner i områder som er vanskelig for føderale myndigheter å kontrollere. Under vises nedgangen i antall ISIL-angrep i Ninewa.

Figur 1 Antall angrep utført av ISIL i Ninewa januar 2018–november 2022

Kilde: Wing 2022a, b, c, d, e, g, h, i, j, k, l

Wings rapporteringer viser ikke eksakt geolokasjon på hendelsene, men det fremgår at de fleste av sikkerhetshendelsene som ISIL er involvert i, pågår i rurale områder av provinsen. Dertil hevdes det også at mange av hendelsene ikke er offensive, men motivert av å holde ISF og PMF unna ISILs tilholdssteder.

De aller fleste angrepene PMF skal ha stått bak, har vært rettet mot tyrkiske mål.

ACLED (2022) inndeler sikkerhetshendelsene i seks kategorier: eksplosjoner, i form av rakett-, drone- eller granatangrep; sammenstøt (battles), vold mot sivile, protester, opprør og strategisk utvikling. Vi omtaler her de tre første kategoriene da de resterende ikke er spesielt aktuelle for Mosul.

De fleste angrepene i Mosul distrikt frem til og med 19. november 2022, var eksplosjoner som følge av rakett-, drone- eller granatangrep. Flere av disse var rettet mot den tyrkiske militærbasen i Kudud like utenfor Mosul by. Landets ambassade og konsulat i Mosul har også blitt angrepet. Tyrkia har på sin side gjennomført luftangrep mot PKK og andre militser i området.

Luftangrep benyttes også av irakiske styrker i kampen mot ISIL. Flere av sikkerhetshendelsene mellom disse gruppene tar også form av militære sammenstøt på bakken.

I tillegg til voldshandlingene mellom statlige sikkerhetsstyrker, militser og ISIL, forekommer angrep mot sivile, i de fleste tilfellene med ukjent gjerningsmann.

Ifølge ACLED (2022) skal det i løpet av 2022, frem til og med 19. november, ha funnet sted 13 rakett-, drone- eller granatangrep, 12 sammenstøt mellom ISIL og ISF eller PMF og 7 tilfeller av vold mot sivile i Mosul by. 38 personer ble registrert drept. Om man inkluderer hendelser i hele Mosul distrikt, er tapstallet 62 drepte. Av disse var 43 tilknyttet IS, to tilhørende militser, fem fra det tyrkiske arbeiderpartiet PKK, én fra ISF og elleve sivile.

Tabell 3 Antall og type sikkerhetshendelser i Mosul by og Mosul distrikt totalt i 2022, frem til 19. november

Sted	Eksplosjoner	Sammenstøt	Angrep mot sivile	Antall drepte
Mosul by	13	12	7	38
Mosul distrikt	42	15	11	62

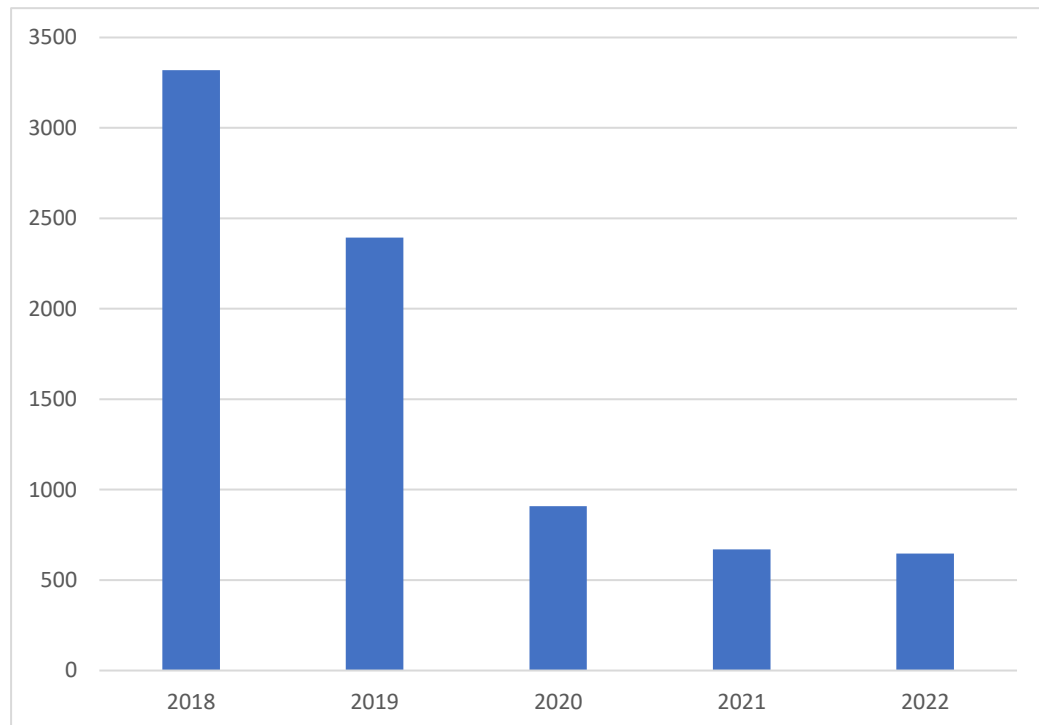
Kilde: (ACLED 2022)

IBC (2022) rapporterte på sin side om 38 drepte sivile i Mosul distrikt mellom 11. mars og 30. november 2022. I de fleste tilfellene er ikke dødsårsak nevnt, men fem ble drept av skudd, fem som følge av militære angrep eller sammenstøt og fem som følge av tortur eller halshogging.

Kun hendelser de foregående 18 uker rapporteres i IBCs database over Recent events, så tilfeller som inntraff før 23. mai, vises ikke lenger pr 25. november 2022. Landinfo har imidlertid fulgt basen over tid og kan derfor oppgi tall fra 11. mars. IBC har registrert totalt 646 sivile drepte i Irak i årets elleve første måneder (figur 2). Antall drepte stridende holdes utenfor. Det har vært en jevn og markant nedgang siden 2018, da IBC registrerte 3319 drepte sivile.

Figur 2 viser nedgangen i antall sivile drept i hele Irak de siste fem årene. Landinfo har ikke funnet tilsvarende tall kun for Mosul eller Ninewa provins.

Figur 2 Antall drepte sivile i Irak 2018–30. november 2022

Kilde: (IBC 2022)

Som dataene fra ACLED og IBC viser, er ikke voldsbildet i Mosul lenger preget av storskala angrep med store sivile tap. Blant bombe- og raketangrepene som inntreffer i Mosul, er de fleste enten rettet mot den tyrkiske militærbasen eller en del av kampen mot ISIL, hovedsakelig i rurale strøk utenfor Mosul by. Det finnes dog eksempler på angrep i mindre skala inne i byen. Senest den 17. november ble to personer såret da en bombe eksploderte på et marked i Rashidiya-nabolaget nord i Mosul på den venstre elvebredden (NINA 2022).

Heller ikke Wing melder om store angrep i Mosul, men han inkluderer, som ACLED, også hendelser og angrep mellom stridende parter, og ikke kun sivile, som IBC. I andre områder av Ninewa provins forekommer det noen flere militære operasjoner. De fleste av disse er sammenstøt mellom ISIL og henholdsvis ISF og PMF. Her er enkelte eksempler fra 2022, hentet fra ACLEDs database (ikke offentlig tilgjengelig informasjon):

- **23. april:** Det irakiske flyvåpenet bombet en av ISILs lastebiler med drivstoff og to av gruppens skjulesteder. Antall drept er ukjent.
- **17. juli:** ISIL angrep et sjekkpunkt i Mosul distrikt. Iraks kontraterrorstyrke besvarte angrepet, og en person fra denne styrken ble drept.

- **28. august:** PMF gikk til bakholdsangrep og drepte fire ISIL-militante nær al-Aqrab-sjekkpunktet i Albu Seif-området i Mosul distrikt.
- **5. september:** Sammenstøt mellom ISIL og den irakiske hæren nær Kurdipor som følge av at ISIL-militante hadde kidnappet en jordbruker.
- **29. september:** Iraks flyvåpen angrep et av ISILs skjulesteder i Vest-Ninewa. Antall drepte er ukjent.

5 Utsatte grupper

ISILs angrep retter seg hovedsakelig mot Popular Mobilization Forces (PMF), sivile og Iraks føderale politi. ISIL konfronterer i mindre grad den irakiske hæren. Det er særlig de som kontrollerer sjekkpunktene, som er utsatt, da de hindrer ISILs mobilitet (Ezzeddine & Colombo 2022, s. 4).

PMFs angrep retter seg i stor grad mot tyrkiske mål i Ninewa, men ellers er også amerikanske mål utsatt. Det finnes imidlertid ikke amerikanske baser i denne provinsen. Brigade 30, Shabak-brigadene, antas å ha stått bak flere angrep mot KRI, amerikanske styrker og tyrkiske baser i Irak (Malik & Knights 2022). Sivilbefolkningen i Mosul rammes i liten grad av PMFs militære angrep, men er likefremt utsatt for overgrep, vold og maktmisbruk fra PMF.

Angrep mot tyrkiske interesser i Ninewa har hatt utspring i områder under Brigade 30s og Brigade 50s kontroll. En ny milits, Liwa Ahrar al-Iraq, har tatt ansvar for noen av angrepene, og analytikere ved Washington Institute for Near East Policy antar at gruppen har nære bånd til Brigade 50 (Babylonbrigadene) (Malik, Knights & Feely 2022).

6 Status for gjenoppbyggingen av Mosul

Skadeomfanget etter ISIL og krigen mot gruppen i 2016–2017 var enormt, og den vestlige delen av byen var særdeles hardt rammet. Bebyggelsen der var tettere og eldre enn i Øst-Mosul, og det var i gamlebyen i vest at ISIL forskanset seg til det siste, før de ble drevet ut av de irakiske styrkene i juli 2017, etter nær fem måneders intens krigføring. ISIL hadde plassert et betydelig antall miner og andre eksplosiver i hus og annen infrastruktur, hvilket har gjort oppryddingsjobben der svært krevende og forsinket tilbakeflytting (ICRC 2021; UNMAS 2022).

I Øst-Mosul ble det rapportert om 1000 ødelagte hus etter tre år med ISILs styre og militæroperasjonene som pågikk mellom 1. november 2016 og 24. januar 2017, da gruppen ble fordrevet fra bydelene i øst (Iraqi News 2017). Vest-Mosul ble nær lagt i ruiner. Bare i gamlebyen ble mer enn 12 000 boliger ødelagt, hvorav

de fleste fortsatt venter på å bli rehabilitert (Al-Taie 2022; Gamal-Gabriel 2022). Totalt i Mosul ble over 50 000 hus ødelagt, blant dem flere av byens kjente bygg og landemerker (Mahmoud 2022).

Gjenoppbyggingen i Mosul kom sent i gang, og enkelte hevder det både skyldes pengemangel, manglende prioritering fra sentrale myndigheters side, byråkrati og skiftende politisk ledelse lokalt. Koronapandemien bidro også til å forsinke arbeidet (AP 2020; Mahmoud 2022; The National 2022).

Irakiske myndigheter har tatt hovedansvaret for gjenoppbyggingen, men FN i Irak har bidratt både i planlegging og iverksetting av restaureringen. I 2022 er mye av arbeidet med å rydde restene av mur og betong gjort, blant annet ved hjelp av et gjenvinningsanlegg drevet av IOM og UN Environment Programme (UNEP). Massene fra ruinene resirkuleres og kan benyttes i gjenoppbyggingen (UN Iraq 2022). UNDP bistår med restaurering og har så langt sørget for rehabilitering av 12 000 hus (UNDP 2022a).

Ifølge Mosuls distriktskommisær har gjenoppbyggingsarbeidet kommet godt i gang. Restaurering av kommunale kontorer og infrastruktur som vann-, strøm- og veinett ble prioritert. Viktige institusjoner som Mosul universitetsbibliotek og flere sykehus har også blitt rehabilitert (Al-Taie 2022).

Gjenoppbyggingen går imidlertid tregt og stoppet nær opp under pandemien. Mange offentlige tjenester er nå tilgjengelig, men strømforsyningen er ustabil og mangelfull, særlig om sommeren (The National 2022). Strømmangel om sommeren er for øvrig et generelt problem i Irak (BBC 2021).

Foreløpig er kun fire av broene over Tigris restaurert, den femte er fortsatt under arbeid. Det er dertil mye som tyder på at en del av arbeidet som er gjort, for eksempel på hovedveiene i byen, er preget av for dårlig kvalitet. Det antas at dette blant annet skyldes korrupsjon (Al-Abachi 2022).

Flyplassen i Mosul, som inntil 2014 hovedsakelig ble brukt til militære formål, fikk store skader under krigen mot ISIL. Arbeidet med restaureringen startet i august 2022, og planen er å utvide den til bruk for internasjonale sivile flyvninger (Bas news 2022). Landinfo har ikke funnet informasjon om når flyplassen er planlagt ferdigstilt.

Religiøse bygg fikk også store skader, både under ISILs styre og i kampene mellom ISIL og koalisjons- og regjeringsstyrkene i 2016–2017. UNESCO har gjennom programmet «Revive the Spirit of Mosul», i partnerskap med De forente arabiske emirater, tatt mål av seg til å restaurere 50 av Mosuls kulturminner. I mars 2022 startet arbeidet med å gjenreise landemerket Hadba-minareten i Nourimoskéen og de to historiske kirkene Saa'a og Tahera (UNESCO 2022).

Selv om mye arbeid fortsatt gjenstår, har byen gjenvunnet en form for normalitet (AP 2022; Gamal-Gabriel 2022). Markeder er rehabilitert, utelivet gjenetablert, og folk er ikke lenger redde for å bevege seg utendørs (MSF 2022; The National 2022). Øst-Mosul fremstår i dag i langt bedre stand enn i 2017. I Vest-Mosul, og særlig i gamlebyen, preger derimot ødeleggelsene fortsatt bybildet (Al-Taie 2022; Gamal-Gabriel 2022; Mahmoud 2022).

6.1 Lovfestet rett til kompensasjon, men mangelfull oppfølging

Irakiske myndigheter vedtok allerede før krigen mot ISIL lover om kompensasjon for ødeleggelse begått under krig.⁸ Mange ventet derfor med å restaurere husene sine i påvente av kompensasjon. Dette har imidlertid tatt lang tid, og de fleste huseiere har ikke mottatt støtte i det hele tatt. Lokalbefolkningen klager over manglende støtte fra regjeringen, og mange har følt seg tvunget til å bekoste reparasjonene og gjenoppbyggingen selv fordi de ikke lenger har råd til å leie annen bolig (The National 2022).

Lederen av et konsulentfirma i Mosul, som bistår folk i å søke om kompensasjon, meddelte Landinfo at av 380 søknader firmaet hadde sendt inn på vegne av klienter det siste halvannet året, hadde 60 mottatt kompensasjon. Det stilles mange krav til dokumentasjon for å få søknadene godkjent, og dertil må hver søker innhente sikkerhetsklareringer fra to instanser (møte november 2022). I tillegg til at prosessen er byråkratisk og sendrektig, står beløpet man kan motta ikke i forhold til kostnaden med restaureringen. Størrelsen på kompensasjonen tar utgangspunkt i gamle markedspriser, som i dag utgjør om lag kun halvparten av rehabiliteringskostnadene (konsulent fra Mosul, møte i Oslo 2022). I en retningslinje til loven, utarbeidet av IOM, NRC og Protection Cluster (2018, s. 6), bekreftes det at prosedyrene for å søke om kompensasjon, er komplekse, til dels motstridende og vage fordi det ikke finnes administrative retningslinjer eller presise juridiske søknadsprosedyrer .

Ifølge viseguvernøren for planleggingssaker i Mosul, referert i The National, skal kompensasjon ha blitt utbetalt i 11 000 av 75 000 saker. I 2021 var det opprinnelig satt av 1,4 millioner USD i overføringer til Ninewa provins til gjenoppbygging, men dette beløpet ble senere hevet til 88,5 millioner USD (Mahmoud 2022).

I 2017 vedtok irakiske myndigheter en ti års rekonstruksjonsplan for Mosul, men på grunn av lav oljepris den gangen anså man det nødvendig å innhente bistand utenfra (Fanac 2017; The National 2022). Det ble derfor avholdt en internasjonal donorkonferanse i Kuwait i mars 2018 der irakiske myndigheter ba om 88 milliarder dollar til gjenoppbygging av landet, men man klarte bare å samlet inn

⁸ Lov nr. 20 av 2009 og lov 57 av 2015 (IOM, NRC & Protection Cluster 2018)

30 milliarder dollar (Gulf International Forum 2018). Halvparten ble gitt i form av løfter og lån som det kan ta lang tid å kapitalisere (The National 2022).

I 2022 har imidlertid oljeprisen vært høy, og Irak har hatt store inntekter. Mange mener derfor landet kunne ha brukt mer penger på gjenoppbygging av Mosul selv. Myndighetene kritiseres for feil prioriteringer ved at de bevilger mer penger til departementet som administrerer religiøse affærer enn til landbruksdepartementet og departementet for vannressurser til sammen. Det pekes på at landbruket og vannressurene må rustes opp for å bøte på økende matkrise og fattigdom (The National 2022).

7 Humanitære forhold

Som beskrevet over, har både sikkerhetssituasjonen og infrastrukturen i Mosul bedret seg betraktelig siden krigen tok slutt sommeren 2017. Mange har returnert, og dagliglivet har i økende grad blitt normalisert (Al-Taie 2022). Flere offentlige tjenester er tilbake, og tjenestetilbudet i privat sektor florerer. Det betyr at sysselsettingen har økt fra 2017 til i dag, da gjenoppbyggingsarbeidet har skapt mange tusen jobber. Likevel rapporteres det om høy arbeidsledighet og utbredt fattigdom og barnarbeid (AP 2022; Fox 2022; IRC 2022; MSF 2022; NRC 2021). Svært mange mistet alt de hadde under flukten fra ISILs styre eller i krigshandlingene som fulgte, og mange mistet nære familiemedlemmer. Det er antatt at 9000 personer mistet livet i løpet av de ni månedene kamphandlingene varte (AP 2020). Dette notatet går ikke nærmere inn på levekårene i byen, men gir et bilde av forholdene i helse- og skolesektoren, viktige basistjenester for familier i Mosul.

7.1 Helsesektoren

I henhold til en representant for det offentlige helsevesenet i Ninewa provins, ble 70 prosent av helsefasilitetene i provinsen skadet som følge av krigen mot ISIL. Før ISILs maktovertakelse i 2014 hadde provinsen totalt 3900 sengeplasser, mens kun 600 var igjen etter kamphandlingene i 2017. I desember 2021, da personen ble intervjuet av den kurdiske nettavisen K24, hadde provinsen 2650 sengeplasser ved sykehusene (AFP 2021b).

Selv fem år etter krigens slutt, gjenstår mye før helsesektoren i Mosul er på nivå med situasjonen i 2014. Primærhelsetjenesten fungerer nå relativt bra, ifølge Flyktninghjelpens representant i Erbil, men spesialisthelsetjenester er nær fraværende (møte april 2022).

Ni av sykehusene i Mosul ble ødelagt under militæroperasjonene, hvorav et av de største, al-Salam sykehus, ble jevnet med jorden. Mens Mosul hadde 3500 sykehussenger i 2014, finnes det i dag kun rundt 1200, ifølge lokale leger

(Aldroubi 2022). I artikkelen fra K24 (AFP 2021b) hevdes det derimot at det nå finnes 1800 sengeplasser for byens 1,5 millioner innbyggere. Begge anslagene ligger uansett langt under WHO's anbefalinger om 3 senger per 1000 innbygger (Aldroubi 2022).

Flere helseinstitusjoner har fortsatt skader, og medisinmangel preger sektoren. Mens noen av sykehusene er rehabilitert, som al-Salam sykehus og al-Wahda sykehus, som driftes av Leger uten grenser (Médecins Sans Frontières/MSF), er adekvate helsetjenester fortsatt utilgjengelig for deler av befolkningen i byen (AFP 2021b; Aldroubi 2022; MSF 2022).

Mosuls eneste barnesykehus, Ibn al-Atheer sykehus, som også fikk omfattende skader under krigen mot ISIL, ble gjenåpnet etter rehabilitering i november 2022. Sykehuset, med 400 helsepersonell og 200 administrativt ansatte, skal kunne behandle 50 000 barn pr år (UNDP 2022b).

I tillegg skal følgende sykehus være gjenåpnet: Hematologisykehuset, Det tyske sykehus og Ibn Sina sykehus (Al-Taie 2022).

Ifølge Leger uten grenser har flere av de store sykehusene foreløpig, i påvente av full rehabilitering, kun gjenåpnet i midlertidige lokaler og brakker (caravans). På grunn av ressursmangel, gjennomføres det færre operasjoner ved disse sykehusene enn før krigen (MSF 2022).

Selv rehabiliterte sykehus har mangler. Ibn Sina er et eksempel på dette: Sykehuset ble totalskadet under kampene, og selv om det er gjenåpnet, er kapasiteten lavere enn tidligere. Ifølge direktøren ved sykehuset tilbyr de behandling til 3000 pasienter daglig, men har kun 109 senger. Akuttavdelingen mottar 250–300 pasienter per dag, men har sengeplass kun til 30 pasienter. Direktøren hevder også at sykehuset mangler plass, og nevner i den forbindelse at sykehuset har over 150 spesialister, men kun oppholdsrom til 20–30 leger (Aldroubi 2022).

Kapasiteten i helsesektoren er altså langt mindre enn behovet i Iraks nest største by. Ifølge lederen for Leger uten grenser i Irak er behovet for helsetjenester enormt. MSFs sykehus i Mosul tar imot et betydelig antall pasienter innen barne-medisin, akuttmedisin og kirurgi som normalt burde fått behandling ved offentlige institusjoner. Fødende er også blant dem som søker seg til MSF, selv om de skal kunne føde ved lokale sykehus. Problemet er at mange ikke har sykehus tilgjengelig i nærområdet og at andre sykehus er fulle (AFP 2021b; MSF 2022).

Mangel på offentlige helsetilbud er neppe eneste årsak til at mange velger å oppsøke MSFs sykehus i stedet for de offentlige. Mens behandling hos MSF er gratis, må pasientene selv dekke utgifter til medisin og annet utstyr ved de offentlige (AFP 2021b). Behandling ved offentlige sykehus skal i prinsippet være

gratis, men informasjon Landinfo tidligere har innhentet, viser at pasienter i stor grad selv må dekke kostnader til medisiner og utstyr (Landinfo 2019, s. 30-31).

Ifølge en kirurg som både jobber i offentlig sektor og ved et av MSFs sykehus, ser man en gradvis bedring av helsesektoren i Mosul, men han la til at fremgangen går tregt og at Mosul har behov for nye sykehus, medisinsk utstyr og medisiner, spesielt innen kreftbehandling (AFP 2021b).

Det er lite informasjon om psykiske helsetjenester i Mosul, men ifølge Flyktninghjelpens representant i Erbil er denne typen tjenester nær fraværende. Vedkommende la til at det i irakeres kultur oppleves stigmatiserende å oppsøke psykiatriske/ psykologiske helsetjenester (møte april 2022).

7.2 Skolesektoren

Skolesektoren i Irak har også betydelige mangler, særlig i områder som var underlagt ISILs kontroll. På landsbasis ble én av fem skoler ødelagt under krigen mot ISIL. I budsjettet for 2021 la regjeringen opp til å bygge 1000 nye skoler (Bertelsmann Stiftung 2022, s. 29). Oppdraget ble i desember 2021 gitt til to kinesiske firmaer, og skolene er planlagt ferdigstilt i løpet av to år. I de to neste fasene er det planlagt å bygge ytterligere 3000 og 4000 skoler (AFP 2021a).

Etter at ISIL i 2015 endret pensum i skolen i tråd med deres religiøse overbevisning, sluttet det store flertallet av barn å møte opp. Lærerne ble imidlertid tvunget til å fortsette i jobben selv om de ikke sto inne for de nye læreplanene. Etter hvert som ISIL begynte å kreve skolepenger, ble frafallet enda større (Westcott 2017). En må dermed anta at svært mange av barna i Mosul mistet minst to års skolegang under ISILs styre.

Mange av skolene i Mosul er fortsatt preget av skader de ble påført under krigen mot ISIL. I tillegg er klasserommene overfylte, lærerne underkvalifiserte, og det er mangel på skolemateriell (Fox 2022).

Det har blitt etablert 350 nye skoler i Mosul på to år, men ifølge ordfører Amin al-Memari er det behov for ytterligere 1000. Ordføreren uttalte til Associated Press at det foreligger planer om å flere strategiske prosjekter i byen, men finansiering mangler (AP 2022).

I tillegg til mangel på skoler og plass i klasserommene, faller mange barn utenfor skolesystemet. Utbredt fattigdom har ført til at mange heller jobber enn å gå på skole for å spe på familiens inntekt. En studie gjennomført av International Rescue Committee (IRC) i fem områder av Øst-Mosul, viste at 90 prosent av

omsorgspersonene som ble intervjuet, hadde ett eller flere barn som arbeidet.⁹ Andelen barn som jobbet, var høyest i hushold som hadde returnert etter å ha vært på flukt. De fleste barna jobber i uformell sektor og utrygge omgivelser, som for eksempel med søppeltømming, bygningsarbeid og innsamling av metallrester fra ruiner (IRC 2022).

En annen grunn til at flere ikke går på skolen, er at de mangler ID-kort. Dette kreves for å kunne bli innrullert på skolen, men flere av barna som har vært på flukt, mangler kortet, og kan følgelig ikke gå på skole (IRC 2022).

Mange av barna som mistet flere års skolegang under ISILs styre, har i ettertid slitt med å følge med i undervisningen. Dette skyldes blant annet at det irakiske skolesystemet krever at man etter en tids fravær, innrulleres på aldersbestemte klassetrinn uavhengig av hvor lenge man faktisk har gått på skolen. I tillegg må man bestå avsluttende eksamener etter hvert skoleår for å komme til neste klassetrinn. En inspektør ved en gutteskole i Mosul uttalte til Al Jazeera at lærerne ofte må forklare helt grunnleggende ting fra førsteklasse-pensum til eldre elever. Vedkommende hevdet også at det ikke hadde skjedd forbedringer i skolen siden krigen mot ISIL tok slutt. Ifølge Verdensbanken bruker Irak kun 9,7 prosent av landets budsjett på utdanning, sammenlignet med 14 prosent som er gjennomsnittet for regionen (Fox 2022).

⁹ 211 hushold i følgende distrikter var intervjuet i husholdsundersøkelsen: al-90, al-Intisar, Arabachiya, al-Samah og al-Yarmja.

8 Referanser

Skriftlige kilder

- ACLED (2021, januar). *Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED). Codebook*. ACLED. Tilgjengelig fra https://acleddata.com/acleddatanew/wp-content/uploads/2021/11/ACLED_Codebook_v1_January-2021.pdf [lastet ned 19. desember 2022].
- ACLED (2022, 24. november). *Regional Overview: Middle East 12-18 November 2022*. ACLED. Tilgjengelig fra <https://acleddata.com/2022/11/24/regional-overview-middle-east-12-18-november-2022/> [lastet ned 24. november 2022].
- AFP (2021a, 19. desember). Two Chinese firms to build 1,000 schools in Iraq. *France 24*. Tilgjengelig fra <https://www.france24.com/en/live-news/20211219-two-chinese-firms-to-build-1-000-schools-in-iraq> [lastet ned 19. desember 2022].
- AFP (2021b, 30. desember). Years after war, health sector ailing in Iraq's Mosul. *K24*. Tilgjengelig fra <https://www.kurdistan24.net/en/story/26739-Years-after-war,-health-sector-ailing-in-Iraq%27s-Mosul> [lastet ned 12. desember 2022].
- Ahn, Julie; Campbell, Maeve & Knoetgen, Pete (2018, 7. mai). *The Politics of Security in Ninewa: Preventing an ISIS Resurgence in Northern Iraq* (Policy Analysis Exercise). Boston: Harvard Kennedy School. Tilgjengelig fra https://www.hks.harvard.edu/sites/default/files/degree%20programs/MPP/files/Finalized%20PAE_Ahn_Campbell_Knoetgen.pdf [lastet ned 19. desember 2022].
- Al-Abachi, Majid (2022, 23. september). Renovated streets of Mosul full of ups and downs. *Kirkuk Now*. Tilgjengelig fra <https://kirkuknow.com/en/news/68824> [lastet ned 8. desember 2022].
- Al-Oraibi, Mina (2022, 9. juli). Five Years After Liberation, There Is New Hope Among Mosul's Ruins. *Foreign Policy*. Tilgjengelig fra <https://foreignpolicy.com/2022/07/09/mosul-iraq-anniversary-islamic-state-liberation-battle-reconstruction/> [lastet ned 2. desember 2022].
- Al-Taie, Khaled (2022, 26. juli). Mosul rises from rubble, 5 years after ISIS driven from iconic city. *Diyaruna*. Tilgjengelig fra https://diyaruna.com/en_GB/articles/cnmi_di/features/2022/07/26/feature-02 [lastet ned 8. desember 2022].
- Aldroubi, Mina (2022, 13. juli). Mosul's hospitals lack medicine and beds five years after battle against ISIS. *The National*. Tilgjengelig fra <https://www.thenationalnews.com/mena/2022/07/13/mosuls-hospitals-lack-medicine-and-beds-five-years-after-battle-against-isis/> [lastet ned 12. desember 2022].
- Alaaldin, Ranj & Felbab-Brown, Vanda (2022, 3. februar). *New vulnerabilities for Iraq's resilient Popular Mobilization Forces*. Washington D.C.: Brookings. Tilgjengelig fra <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2022/02/03/new-vulnerabilities-for-iraqs-resilient-popular-mobilization-forces/> [lastet ned 20. desember 2022].
- AP, dvs. Associated Press (2020, 9. desember). Iraqis slowly rebuild Mosul, with little aid from government. *The Independent*. Tilgjengelig fra <https://www.independent.co.uk/news/iraqis-slowly-rebuild-mosul-with-little-aid-from-government-mosul-city-islamic-state-money-mother-b1768457.html> [lastet ned 12. desember].

- AP, dvs. Associated Press (2022, 7. desember). Iraq's Mosul healing slowly, five years after IS defeat. *Firstpost*. Tilgjengelig fra <https://www.firstpost.com/world/iraqs-mosul-healing-slowly-five-years-after-is-defeat-11768521.html> [lastet ned 13. desember 2022].
- Assyrian Policy Institute (2020, 1. juni). *Contested Control: The Future of Security in Iraq's Nineveh Plain*. Washington DC: Assyrian Policy Institute. Tilgjengelig fra https://50f3ad00-5b28-4016-898f-6130d301c97a.filesusr.com/ugd/6ae567_98f8f8912baa40949a18a3a0b717eaea.pdf [lastet ned 9. desember 2022].
- Bas news (2022, 10. august). Kadhim Visits Nineveh to Launch Rehabilitation Project of Mosul Airport. *Bas news*. Tilgjengelig fra <https://www.basnews.com/en/babat/768580> [lastet ned 8. desember 2022].
- BBC (2017a, 10. juli). Battle for Mosul: Iraq PM Abadi formally declares victory. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40558836> [lastet ned 24. november 2022].
- BBC (2017b, 26. juni). Major General: Battle for Mosul is 'toughest since WWII'. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/av/world-40409046> [lastet ned 14. oktober].
- BBC (2021, 2. juli). Iraq power cuts stir protests as summer temperatures scorch country. *BBC*. Tilgjengelig fra <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-57693688> [lastet ned 19. desember 2022].
- Bertelsmann Stiftung (2022). *BTI Country report - Iraq* (Bertelsmann Stiftung's Transformation Index). Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Tilgjengelig fra https://www.ecoi.net/en/file/local/2069660/country_report_2022_IRQ.pdf [lastet ned 23. november 2022].
- Ezzeddine, Nancy & Colombo, Matteo (2022, mai). *A stubborn threat: Islamic State in Iraq in early 2022* (CRU Policy Brief). Haag: Clingendael. Tilgjengelig fra <https://www.clingendael.org/publication/stubborn-threat-islamic-state-iraq-early-2022> [lastet ned 28. november 2022].
- Fanac (2017, 11. august). After IS: Will Mosul reconstruction be next arena of influence in Middle East? *Fanac*. Tilgjengelig fra <https://fanack.com/politics-en/mosul-reconstruction-89115/> [lastet ned 14. desember 2022].
- Fandom (u.å.). *Timeline of the Battle of Mosul (2016–2017) Phase Three*. Fandom. Tilgjengelig fra [https://military-history.fandom.com/wiki/Timeline_of_the_Battle_of_Mosul_\(2016%E2%80%932017\)_Phase_Three](https://military-history.fandom.com/wiki/Timeline_of_the_Battle_of_Mosul_(2016%E2%80%932017)_Phase_Three) [lastet ned 20. desember 2022].
- Fox, Tessa (2022, 9. juli). Mosul schoolchildren still left behind, five years after ISIL. *Al Jazeera*. Tilgjengelig fra <https://www.aljazeera.com/news/2022/7/9/mosul-schoolchildren-still-left-behind-five-years-after-isil> [lastet ned 14. desember 2022].
- Gamal-Gabriel, Tony (2022, 9. mars). Mosul's Old City rises from rubble in war-scarred Iraq. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.al-monitor.com/originals/2022/03/mosuls-old-city-rises-rubble-war-scarred-iraq#ixzz7nGCQ6Bnn> [lastet ned 12. desember 2022].
- Gotts, Isadora (2019, 27. mai). PMU economic offices undermine fragile stability in Mosul. *Al-Monitor*. Tilgjengelig fra <https://www.al-monitor.com/originals/2019/05/iraq-economy-mosul-pmu.html#ixzz71YROe3Wm> [lastet ned 24. november 2022].

- Gulf International Forum (2018, 20. februar). Kuwait International Conference: Increased GCC Role for Reconciliation in Iraq. *Gulf International Forum*. Tilgjengelig fra <https://gulrif.org/iraq-reconstruction-conference-increased-gcc-role-and-hopes-for-reforms-and-reconciliation-policy-focus/#:~:text=From%20February%2012-14%2C%202018%2C%20Kuwait%20hosted%20an%20international,destroyed%20during%20the%20war%20on%20Islamic%20State%20%28IS%29>. [lastet ned 20. desember 2022].
- IBC, dvs. Iraq Body Count (2022, 31. oktober). *Database*. London: Iraq Body Count. Tilgjengelig fra <https://www.iraqbodycount.org/database/> [lastet ned 22. desember 2022].
- ICRC (2021, 13. desember). *Iraq: Life in Mosul through a child's eyes*. Bagdad: International Committee for the red Cross. Tilgjengelig fra <https://www.icrc.org/en/document/iraq-life-mosul-through-child-eyes> [lastet ned 7. desember 2022].
- iMMAP & UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs, dvs. OCHA (2020, 15. juli). *Iraq. Al-Mosul district reference map 2020* Bagdad: Reliefweb. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/map/iraq/iraq-al-mosul-district-reference-map-2020-15-july-2020> [lastet ned 22. desember 2022].
- INA, dvs. Iraqi News Agency (2022a, 25. september). Launching new security operation in Nineveh, PMF says. *Iraqi News Agency*. Tilgjengelig fra <https://ina.iq/eng/22043-pmf-carry-out-a-security-operation-in-nineveh.html> [lastet ned 1. desember 2022].
- INA, dvs. Iraqi News Agency (2022b, 9. juni). On the eighth anniversary of the fall of Mosul, Iraqis remember the great epic of victory. *Iraqi News Agency*. Tilgjengelig fra <https://ina.iq/eng/19980-on-the-eighth-anniversary-of-the-fall-of-mosul-iraqis-remember-the-great-epic-of-victory.html> [lastet ned 28. november 2022].
- IOM (2017, 11. august). *Mosul Crisis: Population Movement Analysis Report Published - IOM*. Erbil: IOM. Tilgjengelig fra <https://www.iom.int/news/mosul-crisis-population-movement-analysis-report-published-iom> [lastet ned 21. november 2022].
- IOM (2022, 30. september). *Return overview*. Bagdad: IOM. Tilgjengelig fra <https://iraqdtm.iom.int/MasterList#Returns> [lastet ned 25. november 2022].
- IOM; NRC & Protection Cluster (2018, 22. desember). *Property compensation guidelines. Based on Iraqi law 20, 2009 og lov 57, 2015 (first amendment)*. Bagdad: IOM, NRC, Protection Cluster. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/report/iraq/property-compensation-guidelines-based-iraqi-law-20-2009-and-law-57-2015-first-amendment> [lastet ned 14. desember 2022].
- Iraqi News (2017, 9. februar). Islamic State has damaged 1000 civilian houses in eastern Mosul: official. *Iraqi News*. Tilgjengelig fra <https://www.iraqinews.com/features/islamic-state-damaged-1000-civilian-houses-eastern-mosul-official/> [lastet ned 12. desember 2022].
- IRC, dvs. International Rescue Committee (2022, 20. november). *High child labor rates in Iraq continue to disrupt children's education, childhood and basic rights, the IRC warns*. New York: International Rescue Committee. Tilgjengelig fra <https://www.rescue.org/press-release/high-child-labor-rates-iraq-continue-disrupt-childrens-education-childhood-and-basic> [lastet ned 13. desember 2022].
- Knights, Michael; Smith, Crispin & Malik, Hamdi (2021, 2. september). *Profile: Badr Organization* (Policy analysis). Washington D.C.: Washington Institute for Near East Policy. Tilgjengelig fra <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/profile-badr-organization> [lastet ned 21. november 2022].

- Landinfo (2016, 3. juni). *Irak: Væpnede grupper og militser – en summarisk oversikt* (Temanotat). Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra https://landinfo.no/asset/3387/1/3387_1.pdf [lastet ned 25. november 2022].
- Landinfo (2019, 14. oktober). *Irak: Helsetjenester* (Temanotat). Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra <https://landinfo.no/wp-content/uploads/2019/10/Irak-temanotat-Helsetjenester-14102019.pdf> [lastet ned 14. desember 2022].
- Lead Inspector General for OIR (2022, november). *Operation Inherent Resolve - Lead inspector general report to the United States Congress - July 1, 2022–September 30, 2022*. Washington D.C.: U.S. Department of defense. Tilgjengelig fra https://media.defense.gov/2022/Nov/01/2003106275/-1/-1/1/OIR_Q4_SEP22_GOLD_508.PDF [lastet ned 21. november 2022].
- Mahmoud, Sinan (2022, 7. juli). Five years after ISIS, Mosul families rebuild homes while awaiting reparations. *The National*. Tilgjengelig fra <https://www.thenationalnews.com/mena/iraq/2022/07/07/five-years-after-isis-mosul-families-rebuild-homes-while-awaiting-reparations/> [lastet ned 8. desember 2022].
- Malik, Hamdi & Knights, Michael (2022, 22. juni). *Profile: Hashd al-Shabak (30th PMF Brigade)*. Washington D.C.: The Washington Institute for Near East Policy. Tilgjengelig fra <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/profile-hashd-al-shabak-30th-pmf-brigade> [lastet ned 27. november 2022].
- Malik, Hamdi; Knights, Michael & Feely, Eric (2022, 29. juli). *Profile: Liwa Ahrar al-Iraq* (Policy Analysis). Washington D.C.: Washington Institute for Near East Policy. Tilgjengelig fra <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/profile-liwa-ahrar-al-iraq> [lastet ned 28. november 2022].
- Mansour, Renad (2021, februar). *Networks of power. The Popular Mobilization Forces and the state in Iraq*. London: Chatham House. Tilgjengelig fra <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/2021-02/2021-02-25-networks-of-power-mansour.pdf> [lastet ned 20. desember 2022].
- Mroue, Bassem (2022, 30. november). IS says leader Abu al-Hassan al-Qurayshi killed in battle. *AP*. Tilgjengelig fra <https://apnews.com/article/islamic-state-group-middle-east-syria-abu-bakr-al-baghdadi-omar-87bc87ae6fcc0171c6db4b2666b647a9> [lastet ned 19. desember 2022].
- MSF, dvs Medecins Sans Frontieres (2022, 7. juli). *Mosul: A slow road to recovery for the city of two springs*. Geneve: MSF. Tilgjengelig fra <https://www.msf.org/mosul-iraq-slow-road-recovery-city-two-springs> [lastet ned 7. desember 2022].
- NINA, dvs. National Iraqi News Agency (2022, 17. november). 2 Civilians injured by an IED's explosion north of Mosul. *NINA*. Tilgjengelig fra <https://ninanews.com/Website/News/Details?key=1014569> [lastet ned 24. november 2022].
- NRC, dvs. Norwegian Refugee Council (2021, 20. juli). *Four Years After Islamic State Group: Families in Mosul Still Languish in Poverty*. Oslo: Norwegian Refugee Council. Tilgjengelig fra <https://www.nrc.no/perspectives/2021/four-years-after-islamic-state-group-families-in-mosul-still-languish-in-poverty/> [lastet ned 13. desember 2022].
- Plebani, Andrea (2017). *After Mosul Re-Inventing Iraq*. Milano: ISPI. Tilgjengelig fra https://www.academia.edu/34830056/AFTER_MOSUL_RE_INVENTING_IRAQ?email_work_card=view-paper [lastet ned 23. november 2022].
- Puttick, Miriam (2022, januar). *'They Are in Control': The rise of paramilitary forces and the security of minorities in Iraq's disputed territories*. London: Ceasefire Centre for Civilian

- Rights. Tilgjengelig fra https://www.ceasefire.org/wp-content/uploads/2022/01/CFR_IraqMilitia_EN_May21.pdf [lastet ned 15. desember 2022].
- REACH Initiative (2017, oktober). *Iraq - Ninewa Governorate - Mosul city reference map as of October 2017*. Genève: REACH Initiative. Tilgjengelig fra <https://reliefweb.int/map/iraq/iraq-ninewa-governorate-mosul-city-reference-map-october-2017> [lastet ned 22. desember 2022].
- Saleem, Zmkan Ali & Skelton, Mac (2020, 10. juni). *The Failure of Reconstruction in Mosul: Root Causes from 2003 to the Post-ISIS Period*. Sulaimaniya: Institute of Regional and International Studies (IRIS). Tilgjengelig fra <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/IRIS%3AKAS%20report%20-%20The%20Failure%20of%20Reconstruction%20in%20Mosul.pdf> [lastet ned 21. november].
- Shamdeen, Nawzat (2020, 16. desember). The War over Control of the “Mosul Endowments” intensifies between Sunni and Shiite Endowments. *Network of Iraqi Reporters for Investigative Journalism (NIRIJ)*. Tilgjengelig fra <https://nirij.org/en/2020/12/16/the-war-over-control-of-the-mosul-endowments-intensifies-between-sunni-and-shiite-endowments/> [lastet ned 9. desember 2022].
- Shilani, Mustafa (2019, 11. september). PMF prevent Mosul deputy governor from returning home during checkpoint incident. *K24*. Tilgjengelig fra <https://www.kurdistan24.net/en/story/20679-PMF-prevent-Mosul-deputy-governor-from-returning-home-during-checkpoint-incident> [lastet ned 15. desember 2022].
- Skelton, Mac & Saleem, Zmkan Ali (2021, juli). *Living Among the Hashd: Relations Between Citizens and Security Actors in Five Iraqi Provinces*. Sulaimaniya: Institute of Regional and International Studies (IRIS). Tilgjengelig fra <https://auis.edu.krd/iris/sites/default/files/Living%20Among%20the%20Hashd%20-%20Relations%20Between%20Citizens%20and%20Security%20Actors.pdf> [lastet ned 15. desember 2022].
- The National (2022, 8. juli). *Five years after ISIS, when will Mosul be rebuilt?* [podcast]. Tilgjengelig fra <https://www.thenationalnews.com/podcasts/beyond-the-headlines/2022/07/08/five-years-after-isis-when-will-mosul-be-rebuilt/> [lastet ned 13. desember 2022].
- U.S. Department of state (2022, 2. juni). *Iraq 2021 international religious freedom report*. Washington DC.: U.S. Department of state. Tilgjengelig fra <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/04/IRAQ-2021-INTERNATIONAL-RELIGIOUS-FREEDOM-REPORT.pdf> [lastet ned 19. desember 2022].
- U.S. Department of the treasury (2019, 18. juli). *Treasury Sanctions Persons Associated with Serious Human Rights Abuse and Corrupt Actors in Iraq*. Washington D.C.: U.S. Department of the treasury. Tilgjengelig fra <https://home.treasury.gov/news/press-releases/sm735> [lastet ned 28. november 2022].
- UN-Habitat (2016, oktober). *City profile of Mosul, Iraq. Multi-sector assessment of a city under siege*. Bagdad: United Nations Human Settlements Programme in Iraq, UN-Habitat. Tilgjengelig fra https://unhabitat.org/sites/default/files/documents/2019-04/un-habitat_mosulcityprofile_lowres_170409_v6.pdf [lastet ned 21. november 2022].
- UN Iraq (2022, 28. juli). *Mosul's recovery moves towards a circular economy*. Bagdad: UN Iraq. Tilgjengelig fra <https://iraq.un.org/en/192283-mosuls-recovery-moves-towards-circular-economy> [lastet ned 8. desember 2022].
- UN Secretary-General (2022, 26. juli). *Fifteenth report of the Secretary-General on the threat posed by ISIL (Da'esh) to international peace and security and the range of United Nations*

- efforts in support of Member States in countering the threat*. New York: UN Security Council. Tilgjengelig fra <https://www.ecoi.net/en/file/local/2076995/N2243078.pdf> [lastet ned 14. oktober 2022].
- UNDP (2022a, 13. oktober). *Returning home, rebuilding lives, restoring hope*. Bagdad: UNDP. Tilgjengelig fra <https://www.undp.org/iraq/stories/returning-home-rebuilding-lives-restoring-hope> [lastet ned 5. desember 2022].
- UNDP (2022b, 16. november). *Taking care of the youngest: Mosul's only pediatric hospital, Ibn al-Atheer, and the University's Kindergarten reopen*. Bagdad: UNDP. Tilgjengelig fra <https://www.undp.org/iraq/press-releases/taking-care-youngest-mosuls-only-pediatric-hospital-ibn-al-atheer-and-universitys-kindergarten-reopen> [lastet ned 18. november 2022].
- UNESCO (2022, 21. april). *Mosul: Rebuilding begins*. Bagdad: UNESCO. Tilgjengelig fra <https://www.unesco.org/en/articles/mosul-rebuilding-begins> [lastet ned 8. desember 2022].
- UNMAS (2022, november). *Mosul: The road to recovery*. UNMAS. Tilgjengelig fra <https://unmas.org/en/programmes/iraq> [lastet ned 8. desember 2022].
- Westcott, Tom (2017, 12. april). *Life in Mosul under ISIL: an education system in ruins*. *The National*. Tilgjengelig fra <https://www.thenationalnews.com/arts/life-in-mosul-under-isil-an-education-system-in-ruins-1.72196> [lastet ned 14. desember 2022].
- Wikipedia (2021, 9. oktober). *Sunni Endowment Office*. Wikipedia. Tilgjengelig fra https://en.wikipedia.org/wiki/Sunni_Endowment_Office#cite_note-4 [lastet ned 19. desember 2022].
- Wing, Joel (2022a, 7. februar 2022). *IS Attacks On 5 Month Decline In Iraq*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/02/is-attacks-on-5-month-decline-in-iraq.html> [lastet ned 7. desember].
- Wing, Joel (2022b, 6. april 2022). *Islamic State Continues To Fade Away In Iraq*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/04/islamic-state-continues-to-fade-away-in.html> [lastet ned 7. desember].
- Wing, Joel (2022c, 7. september). *Islamic State Launches Belated Summer Offensive In Iraq*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/09/islamic-state-launches-belated-summer.html> [lastet ned 14. oktober].
- Wing, Joel (2022d, 11. mai 2022). *Islamic State Returns In Iraq With Ramadan Offensive*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/05/islamic-state-returns-in-iraq-during.html> [lastet ned 7. desember].
- Wing, Joel (2022e, 6. oktober). *Islamic State's Summer Offensive Ends With A Whimper*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/10/islamic-states-summer-offensive-ends.html> [lastet ned 7. desember].
- Wing, Joel (2022f, 30. november). *Security In Iraq Nov 22-28, 2022*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/11/security-in-iraq-nov-22-28-2022.html#more> [lastet ned 7. desember].
- Wing, Joel (2022g, 3. mars). *Security Incidents In Iraq Hit A New Low In February 2022*. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/03/security-in-iraq-hits-new-low-in.html> [lastet ned 7. desember].

Wing, Joel (2022h, 6. juni). Violence Drops In Iraq In May After Islamic State Offensive Ends. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/06/violence-drops-in-iraq-in-may-after.html> [lastet ned 7. desember].

Wing, Joel (2022i, 6. juli). Violence Hits A New Low In Iraq In June 2022. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/07/violence-hits-new-low-in-iraq-in-june.html> [lastet ned 7. desember].

Wing, Joel (2022j, 7. november). Violence Hits New Low In Iraq. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/11/violence-hits-new-low-in-iraq.html> [lastet ned 7. desember].

Wing, Joel (2022k, 5. desember). Violence In Iraq At An All-Time Low. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/12/violence-in-iraq-at-all-time-low.html> [lastet ned 7. desember].

Wing, Joel (2022l, 4. august). Violence Remains At Very Low Level In Iraq In July 2022. *Musings on Iraq*. Tilgjengelig fra <https://musingsoniraq.blogspot.com/2022/08/violence-remains-at-very-low-level-in.html> [lastet ned 14. oktober].

Muntlige kilder

IRIS, dvs. Institute of Regional and International Studies. Program director og Program manager. Møte i Sulaymaniya 31. mars 2022

Kirkuk Now, Editor in chief og 6 medarbeidere i redaksjonen. Møte i Sulaymaniya 30. mars 2022

Konsulent i Mosul. Møte i Oslo 15. november 2022

UNAMI i Erbil. Head of office. Møte i Erbil 3. april 2022